

Kansalliskirjaston ja kirjastosektorien neuvostojen puheenjohtajien ja sihteerien kokous

Aika: to 25.8.2011 klo 13–15.30

Paikka: Kansalliskirjasto, Yliopistonkatu 1, Fabianian kokoushuone

Läsnä:	Janika Asplund	Suomen yliopistokirjastojen neuvosto
	Kai Ekholm	Kansalliskirjasto, puheenjohtaja
	Dorrit Gustafsson	Kansalliskirjasto
	Tuula Haavisto	Yleisten kirjastojen neuvosto
	Kristiina Hormia-Poutanen	Kansalliskirjasto
	Mirja Iivonen	Suomen yliopistokirjastojen neuvosto
	Annu Jauhiainen	Kansalliskirjasto
	Pirkko Keloharju	Kansalliskirjasto
	Eeva Klinga-Hyöty	AMKIT-konsortio
	Ulla-Riitta Lahtinen	AMKIT-konsortio
	Erkki Lounasvuori	Yleisten kirjastojen neuvosto
	Markus Nieminen	Kansalliskirjasto
	Heidi Partanen	Kansalliskirjasto, sihteeri
	Silja Rekomaa	Erikoiskirjastojen neuvosto
Kutsutuista poissa:	Soile Hakonen	Erikoiskirjastojen neuvosto
	Sinikka Luokkanen	AMKIT-konsortio

1. Kokouksen avaus

Läsnä olevat esittäytyivät. Päätettiin jatkossa aloittaa kokoukset 15 minuuttia yli tasan. Kai Ekholm muistutti, miksi sektorit kokoontuvat yhteisiin kokouksiin. Ekholmin mielestä yhteistyökokoukset ovat vaikuttaneet positiivisesti Kansalliskirjaston suunnittelutyöhön.

2. Esityslistan hyväksyminen

Esitys: Hyväksytään esityslista.

Päätös: Esityslista hyväksyttiin.

3. Kansallisten kirjastoverkkopalveluiden toiminta 2011

3.1. Kärkihankkeiden tilannekatsaus

Kirjastoverkkopalveluiden tuottamissa palveluissa on syytä erottaa kaksi eri ryhmää: kirjastojen yhteiset palvelut (ns. sektoripalvelut) ja muut palvelut. Kirjastosektorit ovat vuosien kuluessa valinneet tärkeinä pitämänsä palvelut, ja niihin on pääsääntöisesti saatu keskitetty rahoitus. Erilliset palvelut on rahoitettu joko maksullisen palvelun tuloilla tai projektirahoituksella. Tässä tilannekatsauksessa keskitytään kirjastojen yhteisiin palveluihin.

Esitys: Kristiina Hormia-Poutanen esittelee Kansallisten kirjastoverkkopalveluiden vuoden 2011 kärkihankkeet ja niissä alkuvuonna saavutettuja tuloksia.

3.1.1 KDK-asiakasliittymä

Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) asiakasliittymäinfrastruktuurin kehittäminen, KDK-asiakasliittymäkonsortion ja -ohjausjärjestelmän käynnistyminen.

Tavoitteet 2011

- Palvelun hallintomallin muodostaminen.
- Palvelusopimuksen solmiminen osallistuvien organisaatioiden kanssa.
- Viestintä ja koulutus konsortiolle.
- Pilotointi päättyy, ja pilotoinnin tulosten perusteella päätetään Primo-ohjelmiston hyväksymisestä.
- Ensimmäiset pilottiorganisaatiot siirtyvät tuotantoon.
- Palvelukonseptin kehittäminen ja testaaminen.
- Kansallisen näkymän käyttöönotto.
- bX-suosituspalvelun käyttöönotto.
- Seuraavan vaiheen organisaatioiden mukaan ottaminen KDK-asiakasliittymään.
- Laitteistojen hankkiminen CSC:n konesaliin.
- Formaattimuuntimen käyttöönotto.
- Käytettävyystudkimuksen suunnittelu ja aikataulutus.
- Selvitetään KDK-organisaatioiden tarpeet auktoriteettitietokannan käyttöön.
- Selvitetään ONKIn suhde asiakasliittymään.

Arviointi/trendit

Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymän kehittämiseen liittyvien hallinnollisten ratkaisujen (konsortion muodostaminen, konsortion toimintaperiaatteet, palvelusopimus) laatiminen on edennyt jotakuinkin suunnitellusti. Myös yhteistyö erityisesti Kansalliskirjaston uusien asiakassektoreiden, arkistojen ja museoiden, kanssa on edelleen tiivistynyt. Kevään aikana Kansalliskirjastoon on rekrytoitu uutta henkilöstöä asiakasliittymän tietotekniisiin ja hallinnollisiin tehtäviin.

Asiakasliittymäohjelmiston käyttöönotto on viivästynyt, koska ohjelmisto ei vastaa toimittajan kanssa sovittuja vaatimuksia. Piloteista yhdellä, Turun maakuntakirjastolla, on kiire ohjelmiston käyttöönotossa. Ohjelmistotoimittajan kanssa on sovittu, että Turun tarpeet hoidetaan erillisenä ratkaisuna. Tavoitteena on, että Turku voi siirtyä tuotantoon vuoden 2011 aikana. Muut pilotit siirtyvät tuotantoon, kun ohjelmisto vastaa vaatimuksia, arviolta keväällä 2012. Uusien organisaatioiden ottaminen mukaan hankkeeseen siirtyy näillä näkymin syksyyn 2012. Valmisteluja uusien organisaatioiden kanssa jatketaan, jotta toinen vaihe pääsee käyntiin mahdollisimman hyvin, silloin kun edellytykset siihen ovat olemassa.

Keskustelua: Kristiina Hormia-Poutanen esitteli Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) hallintoa ja asiakasliittymää. Kansalliskirjaston Ari Rouvari ja Nina Hyvönen ovat kiertäneet Suomea ja kertoneet KDK:sta ja yhteisluettelosta. Keskustelua asiasta tarvitaan vielä lisää ja sitä voi jatkaa Kirjastoverkkopäivillä 26.–27.10.2011. Haavisto toi esiin, että kentällä on epäselvää, mikä KDK on ja mihin se on tehty: mitä sillä voi yleisissä kirjastoissa tehdä ja mitä sillä on tarkoitus tehdä. Hormia-Poutasen mukaan yleisissä kirjastoissa korostuu KDK kirjastojärjestelmän käyttöliittymänä. Eeva Klinga-Hyöty nosti esiin KDK:n toisen aallon tilanteen: Ei tiedetä, missä mennään. Toimintasuunnitelmaa varten tarvitaan tätä tietoa.

3.1.2 Yhteisluettelon ja metadatan kehittäminen sekä avoimuusperiaatteet

Tavoitteet 2011

- Yhteisluettelon laadun parantaminen.
- Auktoriteettitietokannan testaus kirjastoverkossa ja tuotantokäyttöön siirtyminen.
- Kirjastoverkon koulutus sisältöjen tuottamiseen.
- Yleisten kirjastojen mukaantulon suunnittelu.
- Ammattikorkeakoulukirjastojen mukaantulon selvittäminen.
- Kirjastoverkkopalvelut on mukana tutkimuskirjaston vetämässä RDA-projektissa (2011 - 2014). Vuonna 2011 tavoitteena RDA-standardin kääntäminen, yhteistyö muiden muistiorganisaatioiden kanssa, kansainväliseen kehittämiseen ja käyttöönoton valmisteluun osallistuminen, RDA:sta tiedottaminen sekä auktoriteettitietokannan konvertointi linkitetyn datan käyttämään RDF-muotoon.

- Sovitaan metadatan avoimuusperiaatteet (Open Data): avoimuusperiaatteiden tavoitteena on julkisen tiedon tehokkaampi yhteiskäyttö.
- Sanasto-ontologiat: päätös Kansalliskirjaston vastuusta ontologioiden ylläpidosta ja koordinoinnista.
- Kansalliskirjaston asiansanastojen uuden käyttöliittymän (ONKI-palvelun) käyttöönotto.

Arviointi/trendit

Kansallisen yhteisluettelon kehittäminen on edennyt suunnitellusti. Yhteisluettelo on tuonut yleiset kirjastot vahvemmin Kansalliskirjaston asiakkaiksi, ja yhteistyö myös järjestelmäasioissa on lisääntynyt. Yhteisluetteloon liittymisen valmistelu on käynnistynyt: pilotointi alkaa vuoden 2011 aikana. Ammattikorkeakoulujen yhteisluettelorahoitus on vielä auki, sen valmistelu on meneillään. Kokonaisarkkitehtuuryö on käynnissä: kuvauksen puute toistaiseksi vaikeuttaa kokonaisnäkömyksen hahmottamista ja tietovarannon roolin ymmärtämistä kokonaisuudessa.

Erillisen luettelointityökalun teknisiä ratkaisuja on kehitetty. Uusi työkalu korvaa nykyiset kaksi luettelointikäyttöliittymää. Auktoriteettitietokannan testausvaihe jatkuu, ja Sibelius-Akatemian kanssa on neuvoteltu testaamisesta.

Kansalliskirjaston kuvailupolitiikkatyö on käynnistynyt. LINDA-laaturyhmä käsittelee kuvailuohjeistukset syksyllä 2011. Kuvailupolitiikka valmistuu syksyllä ja tulee johtokuntaan loppuvuodesta. RDA-projekti on käynnistynyt.

Kansalliskirjasto siirtyi avoin data -organisaatioihin avaamalla YSA-sanaston ONKI-palvelimella avoimena datana. Avaus sai myönteistä julkisuutta. Kansalliskirjasto on valmistellut esitystä ONKI-palvelun kansallisesta koordinoinnista. Asian valmistelu jatkuu edelleen.

Keskustelua: Kristiina Hormia-Poutanen kertoi yhteisluettelosta, joka nähdään yhä tärkeämpänä yhteisenä tietovarantona. Tässä vaiheessa yliopistot ja muutamat erikoiskirjastot ovat mukana. Tuula Haavisto toi esiin, että se hahmotetaan huonosti, mikä kuuluu esim. yhteisluettelon ja mikä paikalliskuvailun piiriin. Kokonaiskuva pitäisi hahmottaa paremmin. Hormia-Poutanen vastasi, että kirjastojen järjestelmien kokonaisarkkitehtuurin kuvaus toivotaan saatavan valmiiksi vuoden 2012 alussa.

Keskusteltiin myös Linda-laaturyhmän tekemästä kustannus - hyöty-analyysistä. Kristiina Hormia-Poutanen ja Annu Jauhiainen korostivat, että analyysi oli hyvin suppea, pienen otoksen pohjalta tehty. Kai Ekholm ehdotti varauksen kirjoittamista johdantoon: kerrottaisiin, millä varauksella analyysia pitää lukea.

3.1.3 KVP:n uusittu organisaatio

Kirjastoverkkopalveluiden (KVP) uuden organisaation käynnistäminen ja vakiinnuttaminen. Selkeä rakenne, joka tukee palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä sekä osaamisen jakamista. Rakenteessa ei ole "harmaita" alueita, joissa vastuutahoa ei ole määriteltä.

Tavoitteet

- Kirjastoverkkopalveluiden uusitun organisaation käynnistäminen ja vakiinnuttaminen.
- Asiakslähtöisyys (asiakkuuksien hallinta ja siihen liittyvä osaaminen).
- Ketteryys ja innovatiivisuus (rakenne, joka mahdollistaa ja tukee yhdessä kehittämistä tulosalueen sisällä, kirjastossa ja asiakkaiden kanssa).
- Tulosalueen sisäisten palvelujen koordinointi ja kehittäminen (koulutus, viestintä, tilastot ja kyselyt).
- Prosessien ja projektien tukeminen.
- Tietojärjestelmien koordinoitu kehittäminen.
- Johtamisjärjestelmän uudistaminen ja eri toimijoiden vastuiden määrittäminen (toimintayksiköt ja matriisitoiminnot).
- Jokainen henkilöstön jäsen kuuluu johonkin toimintayksikköön, ja kullakin esimiehellä on kohtuullinen määrä alaisia.

Arviointi/trendit

Uusittu organisaatio on otettu käyttöön 1.1.2011, ja se on vakiintunut. Henkilökunta on jaettu toimintayksiköihin, joiden koko on kohtuullinen. Asiakkuuden hallinnan toimintayksikkö on käynnistynyt kevään mittaan sen

jälkeen, kun uudet rekrytoinnit on tehty. Pysyvät työryhmät ovat vasta käynnistymässä, ensimmäinen niistä (järjestelmien yhteentoimivuus) organisoitui ja käynnisti toimintaansa keväällä.

Uusi johtamisjärjestelmä (kvp:n JORY) on koettu hyväksi. Suunnitelmallisuus, kokousten valmistelu ja tiedonkulku ovat parantuneet.

Johtamisjärjestelmä ja asiakkuuden hallinta -toimintayksikön käynnistäminen ovat kehittäneet ja yhdenmukaistaneet tulosalueen toimintatapoja ja luoneet edellytyksiä asiakkaiden tarpeiden parempaan huomioimiseen.

Keskustelua: Kristiina H.-P. kertoi kirjastoverkkopalveluiden uusitusta organisaatiosta. Verkkosivuille toivottiin laitettavan selvemmin näkyviin organisaatio ihmisineen.

3.1.4 Lisensoidun aineiston käyttöönasettamisen uudistaminen

Lisensoitujen artikkelien ja e-kirjojen käyttöönasettaminen muuttuu. Aiemmin Nellissä on aineistoja pääsääntöisesti haettu onlinena (monihakuna). Vuoden 2011 aikana otetaan käyttöön Ex Libriksen Central Index, johon Ex Libris indeksoi e-lehtiartikkeleita ja e-kirjoja. Central Index parantaa oleellisesti Nellin ja KDK:n asiakasliittymän (Primo) käytettävyyttä sekä helpottaa ja nopeuttaa aineistojen hakua. Se otetaan testikäyttöön ensin Nellin kohdetietokantana ja myöhemmin asiakasliittymässä.

Tavoitteet

- Parannetaan Nellin ja asiakasliittymän käytettävyyttä ja hakutulosten laatua.
- Testataan Central Indexiä Nellissä ja asiakasliittymässä.
- Selvitetään paras ratkaisu Central Indexistä puuttuvan aineiston käyttöön asettamiseksi.

Arviointi/trendit

Central Index on otettu käyttöön useissa Nelli-portaaleissa ja sitä on testattu Primossa. Central Indexissä olevat aineistot saavat FinELibin kilpailutuksissa lisäpisteitä. Muille aineistolle käytössä on edelleen Nelli-portaalin monihaku.

Keskustelua: Kristiina kertoi Central Indexissä tapahtuneesta positiivisesta kehityksestä. Eeva Klinga-Hyöty esitti, että pitäisi saada lista aineistosta, joka on saatavilla; onko saatavilla vain ilmaista aineistoa. Kristiina H.-P.:n mukaan eri kustantajien aineistot saavat näkyvyyttä Central Indexin kautta, mikä olisi perustelu kustantajille. Väinö Ala-Härkönen toivotaan saatavan kertomaan Central Indexistä kirjastoverkkopalveluiden järjestämäänsä Asiantuntijaseminaariin 27.9.2011.

3.1.5 Uusi kirjastojärjestelmä (Litteet 1 ja 2)

Uuden kirjastojärjestelmän toteutuksen valmistelu on käynnistynyt. Keskeistä on hahmottaa kirjastojärjestelmän rooli olemassa olevassa tai rakenteilla olevassa infrastruktuurissa (asiakasliittymä, yhteisluettelo ja PAS). Työ tehdään yhdessä kirjastojen kanssa.

Tavoitteet

- Projektisuunnitelma (Q1).
- Uuden kirjastojärjestelmän toiminnallisuuksien ja mahdollisuuksien kartoitus ja kuvaus aloitetaan.
- Kartoitetaan kirjastoverkon tarpeet (korkeakoulukirjastot, yleiset kirjastot ja erikoiskirjastot).
- Määritellään kirjastojärjestelmän rooli kokonaisarkkitehtuurissa: suhde asiakasliittymään ja yhteisluettelo.
- Toteutuksen suunnittelu: organisaatio, vaiheistus ja alustava rahoitussuunnitelma.

Arviointi/trendit

Projektisuunnitelmaa työstämään on koottu kaikki kirjastosektorit kattava työryhmä, joka on aloittanut toimintansa kesäkuussa. Projektisuunnitelman tavoiteaikataulu on 31.8.2012.

Keskustelua: Tuula Haavisto sanoi, että yleisille kirjastoille on epäselvää, mikä on toimeksianto kirjastojärjestelmähankkeen valmisteluryhmälle. Yleisten kirjastojen mukaantulosta ei ole tehty päätöstä. Kristiina Hormia-Poutasen mukaan mitään sektoria ei rajata pois, vaikka ei ole tiedetty, onko yleisillä kirjastoilla intressi olla mukana. Mirja Iivosen mukaan lähtökohtana ovat Kansalliskirjasto, amkit ja Linnea2-konsortio. Hanke on hyvin alkuvaiheessa, ja kirjastojärjestelmässä voi olla monta mallia. Avoimen lähdekoodin järjestelmä on yksi vaihtoehto, mutta kehittäjäyhteisö ehdottomasti tarvitaan. Uutta järjestelmää ei voi ajatella nykyisen kaltaisena, vaan moduulirakenteena, josta kirjastot voivat valita tarvitsemansa. Haaviston mukaan toimeksianto on kirjoitettu siten, että tähdätään järjestelmähankintaan, vaikka puheista ei sellainen tule ilmi. Tämä saatetaan poissa olleelle Sinikka Luokkaselle tiedoksi.

3.1.6 KITT 2

Valmistautuminen uuden sukupolven tilastointijärjestelmän toteuttamiseen.

Tavoitteet (päivitetty)

- Sovelluksen tulee tarjota käyttäjille muuttuviin tarpeisiin joustavia toiminnallisuuksia, mm. dynaamisia tiedonhaun ja raportoinnin työkaluja.
- Järjestelmä tulee olla avoimesti ja joustavasti integroitavissa erilaisiin ja muuttuviin tietolähteisiin (yliopistokirjastojen KOTA, AMK-KOTA, Halti ja myöhemmin kenties myös muiden asiakassektoreiden tilastotietovarannot).
- Järjestelmän ja sen käyttöliittymien käytettävyyteen tulee panostaa.
- Tietokanta-alustan tulee ylläpidon helpottamiseksi olla yhteensopiva kirjastoverkkopalveluiden muiden tietokantojen kanssa.
- Sovellus tulee toteuttaa mahdollisimman avoimin teknisin ratkaisuin, jotta myöhempi jatkokehitys ja järjestelmäintegraatiot eivät edellytä aina mittavia investointeja.

Arviointi/trendit

Projektisuunnitelma valmistuu elokuussa 2011. Työryhmään on nimetty kirjastosektoreiden edustajia yhdessä kansalliskirjastojen asiantuntijoiden kanssa. Vaikuttavuuden arviointiryhmä toimii hankkeen ohjausryhmänä. Loppuvuoden aikana tehdään tarvemääritys sekä tekninen esiselvitys.

Keskustelua: Kristiina kertoi KITT-järjestelmän uudistamisprojektista.

3.2 Talousraportti, kesäkuu 2011 (Liitteet 3 ja 4)

Kirjastojen yhteisten palvelujen rahoituksen seurantaraportointia on uudistettu. Kirjastosektoreiden puheenjohtajille esiteltiin uuden raportin rakennetta syksyllä 2010 (liitteessä 3 kirjastojen yhteiset palvelut ja talouden seuranta). Raportissa seurataan taloutta ja sektoripalveluiden rahoitusta kolmella tasolla:

- rahoituslähteittäin: perusrahoitus, täydentävä rahoitus, maksullinen toiminta
- kirjastoverkkopalveluiden toimintojen tasolla: lisensointi, asiakasliittymä, tietojärjestelmät, jne. ja
- kustannuslajeittain: kirjastoverkkopalvelut on valinnut tarkasteluun merkittävimmät, kuten palkkakulut, atk:n, verkkoaineiston hankinnan, tilakustannukset ja muut kulut.

Esitys: Käydään läpi talouden suunnittelun ja seurannan periaatteet sekä kirjastojen yhteisten palvelujen rahoitusta vuoden 2011 ensimmäisellä puoliskolla. Kirjaston asiantuntijat esittelevät.

Keskustelua: Kirjastoverkkopalveluiden taloussuunnittelija Markus Nieminen esitteli ja selitti talousraporttia (liitteenä), joka on rakennettu sektoreiden toiveiden pohjalta. Tuula Haavisto kysyi, mikä on raportissa mainittu hankinta. Kirjastoverkkopalveluissa sillä tarkoitetaan lisensointia. Esitettiin palautetta. Raportin otsikoita voisi muokata: raportissa on kaksi toteuma-saraketta, kun toisen merkitys on 'jäljellä'. Muitakin otsikoita luvattiin korjata palautteen pohjalta, mm. KDK halutaan näkyviin. Korjattu liite lisätään pöytäkirjaan. Kai Ekholm lupasi, että seuraavat raportit ovat tämältyyppisiä palautteen mukaisesti tarkennettuna.

Eeva Klinga-Hyöty luki Sinikka Luokkasen viestin tiedoksi. Luokkanen voi ottaa suoraan yhteyttä Markus Niemiseen.

Mirja Iivonen kysyi SAPin käytöstä, koska heillä palkkamenot kohdentuvat hieman väärin. Markus Nieminen vastasi, että palkkamenot ovat raportissa oikein. Iivonen kysyi, onko syytä kiinnittää huomiota, tulevatko rahat käytetyksi, eli kuinka hyvin vuosi on budjetoitu, kuinka hyvin ennakoitu ja miten kirjastoverkkopalvelut selviää mahdollisesta vajeesta. Kannettiin myös huolta, saako Kansalliskirjasto osuutensa yliopistoindeksistä. Kristiina Hormia-Poutasen mukaan tämä vuosi näyttää hyvältä vuonna 2010 saatujen hankerahojen vuoksi, kyseessä ei ole aivan normaali tilanne. Ensi vuonna ja jatkossa tilanne on toinen, koska kustannukset nousevat vuosittain. Dorrit Gustafsson totesi, että ensi vuoden tilanteesta kenelläkään ei ole vielä varmoja vastauksia. Budjettiriihen jälkeen saadaan kehitys vuoteen 2015 asti. On olemassa kohtuulliset toiveet, että rahoitustaso pysyisi ensi vuonna entisellä tasolla.

Päätös: Talousraportit ovat jatkossa tämältyyppisiä palautteen mukaisesti tarkennettuna.

4. Kirjastoverkkopalveluiden toimintasuunnittelun suuntaviivat vuodelle 2012

Vuoden 2012 kärkihankkeita ovat

- Kirjastojen yhteiset palvelut ja järjestelmät tulevaisuudessa
  - Kirjastojen yhteisten palvelujen kokonaisarkkitehtuuri tarkentuu.
- KDK-asiakasliittymä
  - Pilotit (7) siirtyvät tuotantoon.
  - Käyttäjäkunta laajenee, seuraava vaihe.
  - Tutkimusyhteistyö käynnistyy.
- Yhteisluettelo
  - Yhteisluettelon laajennus.
- Kirjastojärjestelmä
  - Kirjastojärjestelmän toiminnallinen ja tekninen kuvaus valmistuu.
  - Rahoituslaskelma ja -suunnitelma.
- KITT
  - KITT2-toiminnallisuus ja tekninen kuvaus (1. luonnos).
  - Rahoitussuunnitelma.

Esitys: Kristiina Hormia-Poutanen esittelee kansallisten kirjastoverkkopalveluiden toiminnan painopisteitä vuodelle 2012.

Keskustelua: Silja Rekomaan mukaan erikoiskirjastojen hinnoittelu tulisi hoitaa moduulijattelun mukaisesti. Kristiina Hormia-Poutanen sanoi, että entinen käytäntö, jossa erikoiskirjastoille on tarjottu ilmaisia palveluja, ei voi jatkua. Eeva Klinga-Hyöty kysyi yhteisluettelon amk-kirjastojen osuuden rahoituksesta. Kristiina H.-P. vastasi, että neuvotteluja jatketaan syksyllä. Erkki Lounasvuori sanoi, että yleisten kirjastojen puolella odotetaan, että yhteisluettelon suunnittelijat ottaisivat heihin yhteyttä.

5. Yhteisten palveluiden ohjausjärjestelmät

5.1. Nykytila (Liite 5)

Kirjastojen yhteisten palveluiden ohjauksen nykytila on kuvattu liitteessä 5.

5.2. Kaavailuja uudeksi ohjausjärjestelmäksi

Nykyisten ohjausjärjestelmien ongelmana on hajanaisuus ja sirpaleisuus. Jokaisella palvelulla on oma ohjauksensa. On olemassa riski, että eri ohjausryhmissä tehdyt päätökset ovat ristiriidassa keskenään. Joissakin tapauksissa samaan palveluun tai tilanteeseen tehtäviä päätöksiä on kierrätettävä useampien ryhmien käsittelyssä. Eri palveluiden ohjaukseen tarvitaan parempi koordinaatio. Onko tarpeen perustaa jonkinlainen koordinoiva elin tai ylitason ohjausryhmä käsittelemään strategisia asioita ja huolehtimaan kokonaisuudesta vai hoituuuko se jollain muulla tavalla? Erityyppiset palvelut tarvitsevat joka tapauksessa omat ohjausryhmänsä käsittelemään ko. palvelua koskevia operatiivisia, vähemmän strategisia asioita.

MUISTIO/ESITYSLISTA
25.8.2011

Kirjastosektoreiden edustajien kanssa on käyty keskusteluja, joissa on analysoitu nykytilaa ja kaavailtu erilaisia vaihtoehtoja tulevaisuuden ohjausjärjestelmäksi. Keskustelujen pohjalta on luonnosteltu seuraavanlainen ehdotus jatkokäsittelyä varten:

Kullakin palvelukokonaisuudella tai palveluryhmällä olisi jatkossakin oma ohjausryhmänsä, jolle kuuluu kyseistä palvelua koskevat operatiiviset asiat:

- Verkkoaineiston hankinta
  - FinELib-konsortio, lisensointi (ei Nelli).
- Yhteiset järjestelmät ja tietokannat
  - Kirjastojärjestelmien ylläpito (kaikki sektorit).
  - Linda-yhteisluettelo / kansallinen yhteisluettelo.
  - Tietokannat: Arto ja Elektra.
- Julkaisuarkistot
  - Theseus.
  - Muut julkaisuarkistot.
- Vaikuttavuus
  - KITT-yhteistilasto.
  - Palvelu- ja asiakaskyselyt.
- KDK
  - KDK-asiakasliittymä ja Nelli.
  - Laajempi osallistujapohja (kirjastot, museot ja arkistot).
- ONKI?

Mahdollisessa ylätasoinen ohjausryhmässä tulisi olla vähintään seuraavien tahojen edustus: kirjastosektorit, Kansalliskirjasto sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Myös käyttäjien edustajan olisi tärkeää olla mukana. Kansalliskirjaston johtokunnassa on kaikkien ko. tahojen edustus, mutta johtokunta sellaisenaan ei ehkä voi ottaa tätä tehtävää vastaan. Yksi vaihtoehto voisi olla johtokunnan keskuudestaan valitsema suppeampi ryhmä. Toinen vaihtoehto olisi alemmalla tasolla olevien ryhmien edustajista (esim. puheenjohtajista) muodostettu ryhmä. Kolmas vaihtoehto voisi olla sektorineuvostojen, Kansalliskirjaston sekä opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämät edustajat.

Uutta ohjausjärjestelmää muodostettaessa on otettava huomioon päätöksentekomenettely: kuka tekee päätökset, missä järjestyksessä niitä tehdään ja miten ja missä niitä valmistellaan.

Esitys: Annu Jauhiainen esittelee ohjausjärjestelmien nykytilanteen ja alustaa keskustelua uusista vaihtoehdoista.

Keskustelua: Dorrit Gustafsson esitteli ONKIa, minkä jälkeen edettiin esityksen mukaisesti. Kysyttiin, mikä koordinoiva ryhmä olisi. Kai Ekholmin mielestä Kansalliskirjaston johtokunta ei ole sopiva taho operatiivisiin tehtäviin. KDK ja ONKI ovat kansallisia palveluita, muut palvelut ovat eri tasolla. Silja Rekomaa piti todella hyvänä, jos ohjausta saadaan yhtenäistettyä ja kokonaisuuksista isompia. Kirjastosektoriryhmä täydennettynä olisi hyvä kokonaisuus. Erkki Lounasvuoren mukaan tarvittaisiin sellainen lista ihmisistä, jossa kerrottaisiin, missä kaikissa elimissä kunkin sektorin edustajat ovat edustettuina. Mirja Iivonen kysyi, mistä löytyy niin hyvin kaikki asiat hallitsevat ihmiset, jotka voisivat olla mukana koordinoivassa ohjausryhmässä.

Annettiin palautetta, että kuvasta puuttuvaa seuraavaa tasoa voisi yksinkertaistaa, sillä ryhmissä käsitellään osittain samoja asioita. KDK:ssakin on liikaa erilaisia ryhmiä, joihin kaikkiin ehdotettava jäsenet ja heidän varahenkilönsä. On pidettävä mielessä, että tietyistä kysymyksistä on oltava selkeät pelisäännöt, vastuut ja velvollisuudet: esimerkiksi mikä on rahoituksen yhteys päätöksentekoon? Vastuu ja velvollisuus rahoituksesta ja päätöksentekoon eivät ole aina kohdanneet, ja tähän edelliset yritykset kaatuivat. Keskustelussa kannatettiin

koordinoivaksi ryhmäksi kuvassa olevien alempien ryhmien puheenjohtajista sekä sektoreiden puheenjohtajista koottua ryhmää. Kai Ekholmin mielestä se voisi olla myös neuvottelukunta.

Päätös: Loppuvuoden sektorikokouksessa otetaan sama asia esiin päivityksillä täydennettynä. Mihin tällä asialla pyritään, mikä on missio? On myös selvennettävä, millä strategisella tasolla. Annu Jauhiainen työstää esityksen, joka käsitellään seuraavassa kokouksessa. Tarvittaessa sektoreiden puheenjohtajiin otetaan yhteyttä jo aiemminkin.

6. Kirjastojen rooli sähkökirjamaailmassa

Mitä e-kirjojen tulo merkitsee kirjastoille? Kirjastojen on otettava kantaa, minkä roolin ne haluavat ottaa digitaalisessa jakeluketjussa. Kustantajilla on laajat omistus- ja käyttöoikeudet e-aineistoihin, ja kirjastojen on vaikea neuvotella tyydyttäviä lainausoikeuksia. Kansalliskirjasto, Kirjastoseura ja Yleisten kirjastojen neuvosto ovat yhteisessä neuvottelussaan todenneet, että vaikutuskanavan tulee olla poliittinen: myös elektronisessa ympäristössä on turvattava kansalaisten pääsy tietoon. Tarvitaan yhteistyötä eri toimijoiden kesken, sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Yleisten kirjastojen neuvosto on perustanut työryhmän selvittämään e-kirjojen lainaukseen liittyviä asioita (rahoitus, FinELibin rooli ja kustantajayhteistyö) sekä luomaan pohja-aineistoa kansalliselle e-aineistostrategialle. Työryhmälle haetaan rahoitusta OKM:ltä ja sen kokouksiin kutsutaan tarvittaessa asiantuntijoita Kansalliskirjastosta ja muilta kirjastosektoreilta sekä kustantajien edustajia ja kirjailijoita.

Kansalliskirjasto on mukana Viestinnän keskusliiton koordinoimassa eReading-hankkeessa. Hankkeen tavoitteena on luoda sisältö- ja kuluttajalähtöinen tapa maksullisen sanomalehti-, aikakauslehti- ja kirjasisällön jakelemiseksi sähköisillä lukulaitteilla. Tavoitteena on vaikuttaa alueen standardointiin eurooppalaisella tasolla ja huolehtia liittymisestä globaaleihin standardeihin. Hankekonortio, jossa kaikkien medialajien kustantajat ovat edustettuna, on kansainvälisesti tarkastellen ainutlaatuinen.

Esitys: Tuula Haavisto esittelee yleisten kirjastojen puolella tehtyä valmistelua ja etenemissuunnitelmia. Keskustellaan eri sektoreiden ja Kansalliskirjaston osallistumisesta yhteistyöhön. Listataan avoimia kysymyksiä ja haetaan mahdollisia ratkaisumalleja.

Keskustelua: Onko kansalaisilla samanlainen oikeus e-aineistoihin kuin heillä on analogisiin aineistoihin? Miten kirjastot sijoitetaan e-aineistojen jakeluketjuun? Paitsi poliittiset myös käytännölliset kysymykset on ratkaistava: mikä taho luetteloi, kuka tuottaa alustan e-kirjoille, miten kirjastoissa voidaan edistää e-kirjojen leviämistä, mitä sisältöä kaikesta tarjolla olevasta yritetään ensi saada kirjastojen käyttöön? Yleisten kirjastojen tasolla politiikka korostuu. Kai Ekholmin mukaan joihinkin kysymyksiin on jo vastaukset. Yleistä painetta on luotava. Kristiina Hormia-Poutanen sanoi, että kirjastoverkkopalvelut on hyvin perillä yleisten kirjastojen tarpeista. Vielä asioihin ei ole ratkaisua, mutta osana e-Reading-hanketta hinnoittel- ja lisensiointimalleja voitaisiin alkaa selvittää, lisää tästä kuullaan myöhemmin. Kai Ekholmin mielestä Kirjastoseuralta tarvittaisiin statement. Täsmennettiin, että e-kirjasta puhuttaessa puhutaan digitaalimuotoisesta aineistosta, ei alustasta. Dorrit Gustafsson painotti, että suomalaisia kustantajia kiinnostavat nimenomaan suomalaiset sisällöt. Eeva Klinga-Hyödyn mukaan asiakkaat ovat nyt alkaneet löytää e-kirjat. FinELibin käyttöehtoja pidetään vaikeina, niitä pelottaa allekirjoittaa. Kai Ekholmin mukaan ministeriö ei ole ottanut aktiivista roolia kirjataloudessa.

Kysyttiin, mitkä työmuodot ovat: Kirjastoseura? Fokus on yleisten kirjastojen puolella. Kysyttiin, miten FinELib liittyy tähän. Tuula Haavisto sanoi, että yleisten kirjastojen ryhmän tulokset katsotaan ensin. Erkki Lounasvuori kertoi, että ryhmä kokoontuu viikolla 35. Suomalaiset kustantajat tarvitsevat jotain markkinoidakseen e-kirjoja. Ryhmä tekee selvityksen siitä, mitä kaikkia asioita on huomioitava. Mallinnetaan reitit, miten e-kirja kulkeutuu asiakkaalle. Parhaimmillaan tuloksena on paperi kansallisen e-strategian pohjaksi (sisältö, reitit ja sopimusneuvottelut). Mirja Iivonen kysyi, onko eroa kauno- ja tietokirjallisuuden välillä; mitä yleiset ovat lainaamassa? Haaviston mukaan yleisillä kirjastoilla ei ole tarpeeksi kokemusta maksullisesta lainaamisesta. Janika Asplund puhui merkintöjen tekemisestä kirjojen marginaaleihin. Haavisto toi esiin näkövammaisten kirjaston Daisyn. Ekholmin mielestä kustantajalle tulisi mallintaa houkutteleva malli. Kirjanvälitys ja BTJ olisi hyvä kutsua paikalle brokeriksi. IFLAssa tulisi olla jotain näytettävää.

7. Muut asiat

Seuraavassa kokouksessa tulisi ottaa IFLA esiin: se, miten sektorikokoukseen osallistuvien ryhmä voisi osallistua Suomen IFLAn valmisteluihin.

Kirjastoverkkopalvelut muuttaa pois Vallilasta vuonna 2014.

8. Tiedotusasiat

Kristiina Hormia-Poutanen esitteli alla olevat ajankohtaiset strategiapäivitykset ja tapahtumat. Todettiin SYNin kokouksen päällekkäisyys Kirjastonjohtajien neuvottelupäivien kanssa syyskuussa Dorrit kertoi opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa huhti - toukokuussa 2012 käytävistä neuvotteluista (ent. tulosneuvottelut). Tämän kokouksen kokoonpanolla tulisi keskustella asiasta loppuvuodesta 2011 tai tammikuussa 2012.

- Strategiat ja strategiapäivitykset
  - Kansalliskirjastostrategian (2006 - 2015) päivitys.
  - FinELib-strategian (2007 - 2015) päivitys.
- Kirjastoverkkopäivät 26. - 27.10.2011.
- OKM:n kirjastopäivät 14. - 15.11.2011.
- Kirjastonjohtajien neuvottelupäivät, Espoo 15. - 16.9.2011.

9. Seuraavan kokouksen ajankohta

Esitys: Päätetään seuraavan kokouksen ajankohdasta.

Keskustelu: Kohtaan 8 viitaten keskusteltiin kokouksen pitämisestä joului- tai tammikuussa.

Päätös: Seuraava sektorikokous on viikolla 50 tiistaina 13.12.2011 alkaen klo 10.15. Tarjolla glögiä. Ajatuksia odotuksista voi esittää ennen kokousta. Kokouksen kesto päätetään myöhemmin asialistan valmistuttua.

10. Kokouksen päättäminen

LIITTEET (eivät julkisilla verkkosivuilla)

Liite 1. Uuden kirjastojärjestelmän valmisteluryhmä perustettu.

Liite 2. Uuden kirjastojärjestelmän valmisteluryhmän toimeksianto. Luonnos 17.6.2011.

Liite 3. Kirjastojen yhteiset palvelut ja talouden seuranta.

Liite 4. Talouskatsaus (Excel)

Liite 5. Kirjastojen yhteisten palveluiden ohjauksen nykytila.